

Voksen jaktfalk. Foto: Steinar Myhr/NN.

Tidenes rovfugludåd

Norsk institutt for naturforskning med gavepakke til faunakriminelle

Av Viggo Ree

Islutten av august i år kom det plutselig nyhetsmeldinger fra NRK om at Norsk institutt for naturforskning (NINA) hadde lagt ut flere rapporter med svært sensitive opplysninger om rødlistete rovfuglarter på sine nettsider. Til tross for at alle rapportene var unndratt offentlighet hadde institusjonen sørget for å spre innholdet

for en hel verden. Dette er historiens mest utilbørlige behandling av hekkelokaliteter for truede fuglearter i Norge. Foreningen Våre Rovdyr (FVR) anmeldte derfor saken til politiet kort tid etterpå.

Gjennom de siste tiårene har det vært ulike rettssaker i vårt land der fauna-

kriminelle har blitt dømt for bl.a. illegal etterstrebing og oppbevaring av rødlistete arter, bl.a. rovfugler. Dette har omfattet både ulovlig avlivet individer funnet i frysebokser, ferdigmonterte preparater, egg i samlinger og levende fugler. Når det gjelder sistnevnte kategori husker mange sikkert jaktfalkene som ble

beslaglagt i forbindelse med Sør-Odals-saken på begynnelsen av 1990-tallet (se *Våre Rovdyr* nr. 4–1991, s. 138–142). Levende rovfugler fra Norge har også blitt beslaglagt i utlandet, der sakene også har vært gjennom rettsapparatet. Fotografier og filmopptak av de mange beslaglagte norske jaktfalker i Tyskland er blitt vist rett som det er i ulike medier. Konsekvensene av det som nettopp har skjedd i NINA vil imidlertid kunne bli langt større enn det man kjenner til av lignende faunakriminell virksomhet i vårt land fram til i dag.

Presentasjon i media

Det var NRK Troms og Finnmark som brakte de nedslående opplysningene om NINAs behandling av hekkeopplysninger for rødlistete arter i vår nordligste landsdel. Allerede på morgenen torsdag den 26. august kom det innslag med intervjuer på nyhetssendingene. I sendingen kl. 07.03 ble hendelsen omtalt som både en tabbe og en misforståelse som kan ha hjulpet faunakriminelle med å finne rovfuglreir. Økokrims spesialletterforsker Antonio Poleo ble intervjuet, og han poengerte at dette var svært problematisk på grunn av at det dreide seg om sjeldne og truede arter samtidig som det er stor etterspørsel etter disse fuglene. Han nevnte at når denne type informasjon nå hadde blitt tilgjengelig så var dette en mulighet for de som ønsket å etterstrebe disse artene – og faktisk finne dem. Poleo opplyste at kjøp og salg av slike fugler var omfattende, at de representerte store verdier og at man visste at denne type kriminalitet foregikk. Administrerende direktør i NINA, Norunn Myklebust, sa til reporter Aslak Ballari at hun tok saken alvorlig, og «dette er rapporter med informasjon med så høy presisjon som rapportene gir så derfor så er det klart dette er uheldig».

I nyhetssendingen samme dag kl. 09.03 ble Norsk Ornitologisk Forening (NOF) generalsekretær Kjetil Aadne Solbakken intervjuet om hekkeopplysningene som kan ha havnet i miljøkriminelle hender. NOF er landets største fuglevernorganisasjon med om lag 9.600 medlemmer. Solbakken reagerte på det som av NRK Troms og Finnmark ble omtalt som en glipp fra NINAs side, og uttalte at dette var rovfuglarter som er unntatt for offentlighet fordi bekjemping av deres hekkeplasser kan medføre ulovlig etterstrebing eller unødvendig forstyrrelse – og at det er uheldig hvis folk misbruker denne informasjonen. På formiddagen den 26. august la journalisten i NRK Troms og Finnmark ut en reportasje om NINA-saken på sine nettsider – se faksimile. Under Nordnytt TV-sending kl. 18.40 denne torsdagen ble saken dekket. Innslaget om NINAs behand-

Faksimile fra NRK Troms og Finnmarks nettsider 26. august 2010.

ling av sensitive hekkeopplysninger for rovfugler kom kl. 18.52 (tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/661028/> fram til 24.11.2010). Dette TV-innslaget kunne også ses under reprisene på NRK1s distriktssendinger dagen etter.

Truede arter

Rapportene som er blitt offentliggjort dreier seg om hekkeplasser for hubro i Nord-Norge, kongeørn i Troms og jaktfalk i våre nordnorske fylker. Alle artene befinner seg på den norske rødlisten. Kongeørnrapporten dreier seg om lokaliteter på Lyngahalvøya og i Hjertindområdet. Forfatterne Trond Johnsen og Karl-Otto Jacobsen har presentert fargekart med inntegnede hekkeplasser og oversiktsfotografier av bergvegger med røde piler ned mot reirhyllene. Det hjelper ikke mye at **Unntatt offentlighet** er ført opp med rød skrift på forsiden når det samtidig er sørget for å gjøre ørnerapporten tilgjengelig for alle verdens internettbrukere – også faunakriminelle.

Det mest alvorlige tilfellet gjelder jaktfalkrapporten fra 2006. Denne har tittelen *Jaktfalk i Nord-Norge. En statusrapport i 2005*, og inneholder detaljerte opplysninger med bl.a. lokalitetsnavn og fargekart med røde markeringer for i alt 243 kjente hekkeplasser i de tre nordnorske fylkene etter 1990. Forfatterne Karl-Birger Strann, Trond V. Johnsen, Vigdis Frivoll, Arve Østlyngen og Frantz Sortland har endog sørget for å oppgi nøyaktige UTM-koordinat-

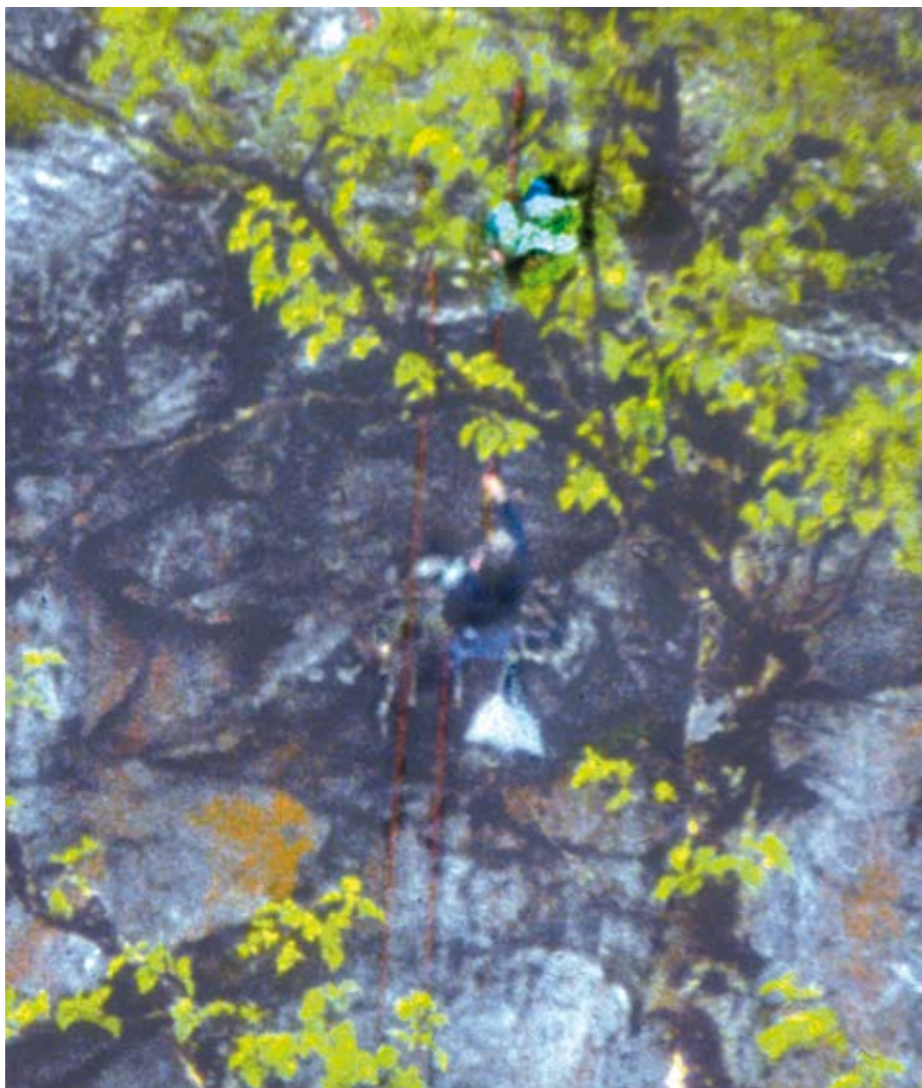
Et autentisk bilde av to personer som raner et jaktfalkreir. Reirrøverne ble tatt og fikk sin straff. Foto: Per J. Tømmeraas.

nater for alle reirplassene! Denne NINA-rapporten er blitt utarbeidet etter oppdrag for Direktoratet for naturforvaltning. Kontaktperson hos oppdragsgiver var Arild Espelien.

Varig skade

Jaktfalken er knyttet til tradisjonelle hekkeplasser. Gjennom århundrer har arten hekket i de samme bergveggene, og det er det som gjør denne saken spesielt graverende. Det er naturligvis ikke slik at faunakriminelle **kan ha funnet** disse detaljerte nettopplysningene om jaktfalkens hekkeplasser i Nord-Norge. Miljøkriminelle personer i ulike land er profesjonelle, og de **har naturligvis for lengst oppdaget** at denne informasjonen fra NINA har vært tilgjengelig for en hel verden. Om rapportene bare har ligget ute på nettet noen få dager vil det ha vært mer enn nok tid for at hekkedataene har havnet i gale hender. Skaden er derfor uopprettelig. Uansett hva som kommer ut av Økokrims etterforskning så må de ansvarlige leve resten av livet med vissheten om at de har påført jaktfalken skade for all framtid. Majoriteten av den norske hekkebestanden finnes nettopp i Nord-Norge. Med opplysningene fra NINA kan faunakriminelle nå planlegge og utøve sin virksomhet i tiår og generasjoner framover. Det er utilgivelig.

De fire rapportene ble naturligvis slettet kort tid etter at NRK hadde gjort oppmerksom på hvilke alvorlige forhold NINA hadde gjort seg skyldig i. Leder i NOF, Alv Ottar Folkestad, har forstått det slik at noen av NINA-rapportene har ligget ute på nettet siden 2005–2006. Om det er korrekt har de fatale skadevirkningene for lengst tatt til. Jaktfalkrapporten er nr. 147 i NINA Rapport, en elektronisk publikasjonsserie som i 2005 erstattet de tidligere NINA Fagrapport, NINA Oppdragsmelding og NINA Project Report. Grunnen til at norske fugle- og naturvernmiljøer ikke har oppdaget denne tragedien kan være at man rett og slett ikke har tenkt at noe slikt kunne være mulig, og at man har mye alternativ litteratur å konsultere når det gjelder disse artene. Folkestad har også forstått det som at det er forfatterne selv som har lagt rapportene ut på nettet. Om så er tilfelle er det overraskende at ikke andre ansvarlige innen NINA, eksempelvis dataeksperter, har reagert på denne presentasjonen. Man må også spørre seg hvorfor ikke oppdragsgiver har reagert på utleggingen av denne type hekkeopplysninger på

internett. Som nevnt er samtlige rapporter forsynt med opplysningen om at innholdet er unndratt offentlighet. Folk som sørger for å presentere denne type sensitivt materiale for hele verden på nettet **må ha vært klar over** hva vedkommende gjorde. Alle ansatte i denne institusjonen kan naturligvis lese. Derfor blir det feil å snakke om tabbe, glipp eller misforståelse. Betegnelsen skandale har også vært brukt om denne saken. Det er heller ikke dekkende. Dette er en handling med ubotelige konsekvenser – en udåd for vår norske naturarv.

Fokus på proporsjoner

Om man eksempelvis tenker seg at en faunakriminell person fra Mellom-Europa har vært på besøk i Nord-Norge og forsynt seg med et par jaktfalkunger ville det bli store medieoppslag om vedkommende ble stoppet i toll eller av politiet. Fuglene ville bli beslaglagt, og senere ville man oppleve rettsak og dom i saken. Straffen for reirplyndreren ville bli inndragning av utstyr, bot og trolig fengsel. Sammenlignet med den gavepakken NINA nå har servert et stort antall faunakriminelle i mange land blir en slik enkeltsak bare småtterier. Det er derfor viktig å forståelse for proporsjoner i

tilknytning til denne type saker. Man må derfor sette sin lit til at den tankeløshet og amatørmessige behandling av de sensitive hekkedata for jaktfalk og andre predatorarter vi nylig har vært vitne til blir fulgt grundig opp av påtalemakten. I vårt land har vi flere ganger opplevd at det er straffbart å vise uaktsomhet. Da FVR sendte inn sin anmeldelse til Økokrim den 31. august var det ikke bare for overtredelse av naturmangfoldloven, men også i forhold til annet relevant lovverk.

Dokumentasjonshysteri

Innen enkelte fagmiljøer synes det i følge NOFs leder å ha utviklet seg et dokumentasjonshysteri – en type «se her»-kultur der man streber etter å bringe fram detaljopplysninger via faglige analyser, vurderinger, konklusjoner og ulike vedlegg inklusive UTM-koordinater. Folkestad er undrende til hvilken oppfatning slike fagfolk har av seg selv og sin faglige integritet. Det synes å være en oppfatning at det gir en faglig styrking av arbeidet å publisere detaljerte stedsangivelser gjennom bilder, kart og f.eks. nøyaktige hekkeplassangivelser, en form for dokumentasjonsprestisje som muligens kan parallellføres med den omfattet

ende, personlige dokumentasjonen og «i-øyeblikket»-informasjonen som noen ganger følger artsjegeri innen enkelte ringmerkings- og feltornitologimiljøer.

Under en rask gjennomgang av teksten i jaktfalkrapporten er ordene kvalitets-sikre, kvalitetssikring, kvalitetssikret og kvalitetssikrede brukt en rekke ganger. Og som om det ikke er nok er rapporten dessuten kvalitetssikret av forskningssjef Sidsel Grønvik. Det faglige innholdet er imidlertid ikke spesielt overveldende, og det er heller ikke referanselisten på s. 17. Den inneholder kun to kilder. Det hadde imponert langt mer om all denne påståtte kvalitetssikringen hadde inkludert en sikker sikring av rapportens sensitive innhold mot spredning av opplysningene til allmennhet og faunakriminelle.

Tillit og mistillit

De siste årene har det vært diskusjoner i mange miljøer om innsamling og kartlegging av reproduserende dyrearter og ivaretagelsen av disse opplysningene. Rødlistete og sjeldne arter har særlig vært i fokus i denne forbindelse, bl.a. kunnskap om hekkeplasser for ulike rovfugler. Mange av opplysningene er samlet inn av faunainteresserte mennesker som har tilbrakt tiår ute i naturen i registrerings-sammenheng. Forvaltningen har bedt om data til sine kunnskapsbaser på både lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. I flere sammenhenger ser vi at opplysninger om hekkeplasser har bidratt til å hindre utbygging eller andre inngrep. Nylig kunne man lese meldingene i media om et veiprosjekt i Hitra kommune i Sør-Trøndelag som ble stoppet på grunn av at det fantes hekkende hubro i området. Men man har også opplevd at innrapportering om hekkeplass for rødlistete arter til myndighetene har ført til det motsatte, nemlig ødeleggelse av naturmiljøet kort tid etter med offentlig støtte.

Innen naturvernretter har skepsisen til myndighetenes innsamling av opplysninger om f.eks. hekkeplasser for rødlistete rovfuglarter vært stor. Derfor har en del mennesker unnlatt å bidra med sin fagkunnskap og resultatene av egen feltinnsats. Dette har avstedkommet kritikk, og det finnes folk som endog har opplevd ren mobbing fordi de ikke har overlatt sine registreringer til den offentlige viltforvaltningen. Det er viktig å huske på at mistilliten til dette oppbevaringssystemet også beror på det faktum at folk stadig skifter arbeidsplass. De som har tillit til at sensitive hekkedata blir oppbevart på ansvarlig måte har bidratt med egne registreringer fordi det hele tiden har vært garantert full sikkerhet for denne informasjonen. Formålet med inn-samlet kunnskap om hekkeplasser for rød-

listearter er primært ivaretagelsen av disse verdiene i norsk natur. Men nå ser vi at nettopp de instanser innen forvaltning og forskning som skal sikre disse sensitive dataene er de som sørger for å spre dette for en hel verden. Tillitsforholdet mellom mange av de som sørger for å samle inn disse opplysningene og det apparatet som skal forvalte dette digitale materialet vil derfor bli svært problematisk etter den tragiske affæren med spredning av NINAs hemmeligstemplete rapporter. De som har vært skeptiske tidligere blir ikke mindre kritiske etter det som nylig har skjedd.

Kamp om penger

Mye av denne faunakartleggingen involverer ikke ubetydelige økonomiske midler. Dette gjelder både feltarbeid og utarbeidelse av rapporter og andre publikasjoner. Involvert er både forvaltning, forskningsinstitusjoner, foretak, foreninger og enkeltpersoner. På mange måter er dette blitt en kamp om penger der konkurranse, kyniske arbeidsmetoder og sviktende rutiner når det gjelder sikring av data er blitt en del av hverdagen. Ulike aktører havner derfor i situasjoner der man må ta hensyn til oppdragsgivere og samarbeidspartnere. Midt oppe i denne virkeligheten med bestrebelser etter rapporter, status og faglige anerkjennelser må man spørre seg hvor det er blitt av hensynet til og omtanken for disse dyrene. Man registrerer ikke mye ydmykhet og ekte naturglede i mange av disse kretsene. Folk som en gang tilsynelatende var idealistiske naturvernere med stort engasjement innen ulike foreninger er blitt hardkokte forvaltere eller råbarkete forskere med totalt andre verdier i høysetet. Det er Foreningen Våre Rovdyrs oppgave – i samsvar med formålsparagrafene – å av og til rette søkelyset mot noen av disse miljøene.

Høsten 2010 er blitt en trist høst. Fordi det kan bli stille i mange rovfuglmarker i årene som kommer. Trolig har effekten av tidenes gavepakke til faunakriminelle allerede gjort seg gjeldende.

Siste: FVR mottok rett før tidsskriftet gikk i trykken brev fra ØKOKRIM-sjef Trond Eirik Schea der det bl.a. står: «Etter en totalvurdering, herunder at NINA har opplyst at de straks fikk rettet opp i feilen, har jeg kommet til at det ikke er tilstrekkelig grunn til at ØKOKRIMs miljøteam iverksetter etterforskning av denne saken.» Mange vil nå spørre seg om Økokrim har hatt den nødvendige økologiske forståelse for omfanget og de alvorlige og langsiktige skadevirkningene av det som har skjedd. *Red.*